

# SPP128 „ZÁKLADY PSYCHOLOGIE PRO SPSP“

Vyučující: Mgr. Jana Mosesová

Obor: Sociální politika a sociální práce

Typ studia: prezenční

Ukončení: zápočet (4EK)

Požadavky k zápočtu: zpracování seminární práce v rozsahu 4-5 normostran a její přijetí vyučujícím, úspěšné absolvování zápočtového testu.

Odevzdání zápočtové seminární práce: do konce zápočtového týdne podzimního semestru šk.r.2005/2006.

Hodnocení zápočtové seminární práce: práce přijaté k obhajobě budou předmětem závěrečné konzultace studenta s vyučujícím (termíny budou vypsány na konci semestru). Práce nesplňující zadání budou studentům vráceny k opravě a následně proběhne závěrečná konzultace (viz výše).

Minimální účast: 75%.

Poznámka k literatuře: uvedená literatura představuje hlavní zdroje a podklady pro zpracování zápočtové seminární práce, výběr relevantní literatury a příp. dalších zdrojů je na studentovi a měl by se řídit především zvolenou případovou studií.

Cíle kursu: 1. podpořit psychologické dovednosti a znalosti využitelné v praxi sociálního pracovníka; 2. poskytnout studentům základní znalosti z oboru psychologie, seznámit je se základní terminologií, pojmy a koncepty psychologie člověka, s hlavními otázkami psychologického poradenství v praxi sociální práce; 3. vyjasnit vztah psychologie a sociální práce jako pomáhajících profesí.

Týden semestru 1.

## **1. Téma: Uvedení do problematiky**

- psychologie x sociální práce
  - souvislosti těchto dvou oborů, jejich historie, vývoj a vzájemné propojení, průniková témata, styčné oblasti
- životní situace a sociální fungování klienta – z pohledu sociální práce a z pohledu psychologie
- psychologicky relevantní překážky, obtíže, poruchy životní situace a sociálního fungování klienta

- dimenze obtíží klientů sociální práce – vývojově psychologická, sociálně psychologická a psychopatologická, osobnost jako integrace psychosociálních dimenzí obtíží klientů sociální práce
- hodnocení, assessment obtíží, životní situace klientů
- věkové, rodové rozdíly v obtížích klientů sociální práce
- povinná literatura:
  - Nicolson, P. : *Applied Psychology for Social Workers*. London: Macmillan, 1990, s. 1-26
  - Matoušek, O. a kol.: *Základy sociální práce*. Praha: Portál, 2001, s.83-153, 183-187.
  - Navrátil, P.: *Teorie a metody sociální práce*. Brno: Marek Zeman, 2001, s.7-10, 12-14.
  - Musil, L.: „*Ráda bych Vám pomohla, ale...*“. Brno: Marek Zeman, 2004, s.13-18.
  - Bartlett, H.M.: *The Common Base of Social Work Practice*. Washington: NASW, 1970, s.86-104, 146-154.
- doporučená literatura:
  - Messer, D.: *Psychology and Social Care*. London: Jessica Kingsley Publishers, 1999, s.84-221
  - Kopřiva, K.: *Lidský vztah jako součást profese*. Praha: Portál, 2000 s.14-29; 74-93; 106-131.
  - Hunt, M.: *Dějiny psychologie*. Praha: Portál, 1999, s. 293-530.
  - Kratochvíl, S.: *Základy psychoterapie*. Praha: Portál, 2002, s. 11-18; 261-270; 299-354.
  - Milner, J., O'Byrne, P.: *Assessment in Counselling*. London: Macmillan, 2004, s. 1-40.
  - Matějček, Z.: *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. Praha: SPN, 1992, s. 9-27.
  - Říčan, P., Krejčířová, D.: *Dětská klinická psychologie*. Praha: Grada Publishing, 1997, s. 237-244.
  - Langmeier, J, Krejčířová, D.: *Vývojová psychologie*. Praha: Grada, 1998, s. 199-203; 295-307.

## 2. Téma: Dimenze vývojově psychologických obtíží

Týden semestru 2.

- vysvětlení základních pojmů
  - vývoj, krize, změna, stádium, etapa atd.
  - základní stádia, období, etapy psychologického vývoje člověka a hlavní dimenze, oblasti psychologického vývoje

- vývoj emocionality – ontogeneze emocí, významná stádia emocionálního vývoje (rané dětství, dospívání, stáří), vývoj empatie, potřeb, morálky, hodnot

#### Týden semestru 3.

- vývoj sociálních vztahů – socializace, vztahy k rodičům, sourozencům, vrstevníkům, širším sociálním skupinám
- kognitivní vývoj – vývoj vnímání, myšlení, paměti, řeči, učení
- vývojové krize v průběhu života – životní krize, životní spokojenost, vývojové krize v jednotlivých obdobích psychologického vývoje člověka
- osobnostní změny, vývoj – osobnost jako integrace psychických funkcí, vývoj „Já“, self

#### Týden semestru 4.

- nejčastější vývojově psychologické obtíže klientů sociální práce
  - poruchy emocionálního, kognitivního a sociálního vývoje
  - nezvládnuté životní krize
  - poruchy vývoje „Já“, narušený vývoj osobnosti
- hlavní příčinné faktory
- indikace vývojově psychologických obtíží klientů, tj. projevy vývojově psychologických poruch v životní situaci a sociálním fungování klienta
- možnosti práce s klientem s vývojově psychologickými obtížemi, poruchami (vč. příkladů konkrétních zařízení)
- povinná literatura (týden 2.-4.):
  - Langmeier, J, Krejčířová, D.: *Vývojová psychologie*. Praha: Grada, 1998, s. 11-18; 205-236; 267-294.
  - Smékal, V.: *Pozvání do psychologie osobnosti*. Brno: Barrister & Principal, 2002, s. 391-408; 409-432.
  - Říčan, P., Krejčířová, D.: *Dětská klinická psychologie*. Praha: Grada Publishing, 1997, s. 39-43; 127-139; 151-192; 207-210; 225-234; 357-399; 415-422.
  - Hort, Hrdlička, Kocourková, Malá: *Dětská a adolescentní psychiatrie*. Praha: Portál, 2000, s. 34-41; 43-48; 55-59; (181-214); 307-350; 383-479.
- doporučená literatura:
  - Langmeier, Balcar, Špitz : *Dětská psychoterapie*. Praha: Portál, 1999, s. 13-27; 43-66; 299-404.
  - Švancara, J.: *Emoce, city a motivace*. Praha: SPN, 1979, s.5-51, 64-80, 135-179.
  - Nakonečný, M.: *Psychologie osobnosti*. Praha: Academia, 1995, s. 37-58.

- Vágnerová, M.: *Vývojová psychologie*. Praha: Portál, 1999, s. 15-26.
- Kopriva, K.: *Lidský vztah jako součást profese*. Praha: Portál, 2000, s. (55-71).

### 3. Téma: Dimenze sociálně psychologických obtíží

Týden semestru 5.

- vysvětlení základních pojmů
  - sociální komunikace a interakce, interpersonální vztahy a komunikace – blízký interpersonální vztah, faktory ovlivňující chování a jednání jedince, vztah jedince k sobě samému, utváření identity (osobní a sociální), lidská komunikace – jazyk a řeč (význam, formy, druhy, způsoby komunikace, komunikační styly)
  - sociální percepce a kategorizace – determinanty a procesy a jejich vliv na sociální interakci a komunikaci klienta, osobnostní vlivy na procesy sociální percepce a interakce
  - socializace – základní charakteristiky, úrovně procesu socializace
  - motivace, potřeby, adaptace – význam potřeb, jejich vztah k motivaci a k jednání jedince, formy a typy adaptace, adaptační mechanismy, frustrace, frustrační tolerance

Týden semestru 6.

- jedinec a sociální skupina – chování jedince ve skupině, skupinová dynamika, psychologie davu
- sociální skupina, klasifikace sociálních skupin, jejich struktura, kontexty sociální interakce, sociálně psychologické aspekty osobnosti
- sociální patologie – problémové a poruchové chování (psychologické aspekty agrese, šikany atd.), narušení interpersonálních vztahů (syndrom žárlivosti, rozvody apod.)

Týden semestru 7.

- nejčastější sociálně psychologické obtíže klientů sociální práce
  - poruchy sociální komunikace a interakce

- poruchy interpersonálních a intrapersonálních vztahů, poruchy identity, vztahu k sobě, poruchy jáství (mentální anorexie, bulimie)
  - poruchy socializace
  - poruchy motivace, adaptace, frustrační tolerance
  - sociálně patologické jevy
- hlavní příčinné faktory
- indikace sociálně psychologických obtíží klientů, tj. projevy sociálně psychologických poruch v životní situaci a sociálním fungování klienta
- možnosti práce s klientem se sociálně psychologickými obtížemi (vč. příkladů konkrétních zařízení)
- povinná literatura (týden 5.-7.):
  - Výrost, J, Slaměnik, I.: *Sociální psychologie*. Praha: ISV, 1997, s. 99-236, 263-288, 315-338, 365-426.
  - Hayesová, N.: *Základy sociální psychologie*. Praha: Portál, 1998, s. 9-28; 29-47; 48-68; 69-88; 116-139.
  - Nakonečný, M.: *Sociální psychologie*. Praha: Academia, 1999, s. 45-130; 157-262.
  - Kolář, M.: *Bolest šikanování*. Praha: Portál, 2001, s. 25-68; 105-170.
  - Dunovský, Dytrych a kol.: *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*, 1995, s. 15-24, 113-162, 177-184, 211-214.
- doporučená literatura:
  - Říčan, P.: *Agresivita a šikana mezi dětmi*. Praha: Portál, 1995, s. 21-44.
  - Říčan, P., Krejčířová, D.: *Dětská klinická psychologie*. Praha: Grada Publishing, 1997, s. 183-192; 193-206; 341-356.
  - Matoušek, O., Kroftová, A.: *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, 1998, s. 83-92; 225-240; 243-252.
  - Matějček Z.: *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. Praha: SPN, 1992, s. 115-214.
  - Kopriva, K.: *Lidský vztah jako součást profese*. Praha: Portál, 2000, s. 30-38; 40-51.
- **v 7.týdnu semestru proběhne zadání zápočtové seminární práce:**
  - téma seminární práce: Popis životní situace a sociálního fungování klienta zařízení sociálních služeb, identifikace psychologicky relevantních obtíží, překážek sociálního fungování a návrh možného postupu, práce s tímto klientem v daném zařízení sociálních služeb.
  - rozsah: 4-5 normostran

#### 4. Téma: Dimenze psychopatologických obtíží

Týden semestru 8.

- vysvětlení základních pojmů
  - hranice normy, normality, vymezení, definice poruchy, mechanismus vzniku poruchy, symptom x syndrom
  - poruchy dílčích psychických funkcí – vnímání, myšlení, paměti, řeči, jejich vliv na chování jedince
  - poruchy emocí
  - poruchy chování
  - poruchy osobnosti
  - psychosomatické poruchy
  - vývojové poruchy
  - neurotické poruchy
  - rozdíly symptomů poruch u dětí a dospělých

Týden semestru 9.

- nejčastější psychopatologické obtíže klientů sociální práce
  - konkrétní psychopatologické poruchy a syndromy
- hlavní příčinné faktory
- indikace psychopatologických obtíží klientů, tj. projevy psychopatologických poruch v životní situaci a sociálním fungování klienta
- možnosti práce s klientem s psychopatologickými obtížemi (vč. příkladů konkrétních zařízení)
- povinná literatura (týden 8.-9.):
  - Vágnerová, M.: *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 1999, s. 21-543; 547-690; 731-844.
  - Langmeier, Balcar, Špitz : *Dětská psychoterapie*. Praha: Portál, 1999, s. 299-404.
  - Zvolský, P. a kol.: *Obecná psychiatrie*. Praha: Karolinum, 1997, s. 41-47, 60-80, 85-119, 146-156.
  - Smékal, V.: *Pozvání do psychologie osobnosti*. Brno: Barrister & Principal, 2002, s. 11-34; 265-298; 341-368; 391-408.
- doporučená literatura:
  - Říčan, P., Krejčířová, D.: *Dětská klinická psychologie*. Praha: Grada Publishing, 1997, s. 57-126.
  - Zvolský, P.: *Speciální psychiatrie*. Praha: Karolinum, 1998, s. 45-67, 89-127, 133-179.

- Hort, Hrdlička, Kocourková, Malá: *Dětská a adolescentní psychiatrie*. Praha: Portál, 2000, s. 115-306; 351-382; 421-480.
- Nakonečný, M.: *Psychologie osobnosti*. Praha: Academia, 1995, s. 7-36.
- Balcar, K.: *Úvod do studia psychologie osobnosti*. Praha: SPN, 1991, s. 11-17; 112-140; 152-166.
- Kopřiva, K.: *Lidský vztah jako součást profese*. Praha: Portál, 2000, s. 30-54.

Týden semestru 10.

### **Konzultace k zápočtovým seminárním pracím**

Týden semestru 11.

#### **5. Téma: Hranice psychologického poradenství v praxi sociální práce**

- psychologické kompetence sociálních pracovníků
  - min. požadavky na psychologické vzdělání sociálních pracovníků
  - nezbytné psychologické kompetence a dovednosti potřebné v kontaktu s klienty služeb sociální práce
  - rozlišení hranic psychologického poradenství a sociální práce podle typu sociálních služeb, zařízení sociální práce
- povinná literatura:
  - Nicolson, P. : *Applied Psychology for Social Workers*. London: Macmillan, 1990, s.1-26, 147-161
  - Milner, O'Byrne: *Assessment in Counselling*. London: Macmillan, 2004, s. 42-61, 172-206.
  - Messer, D.: *Psychology and Social Care*. London: Jessica Kingsley Publishers, 1999, s.84-221, 362-382.
- doporučená literatura:
  - Kopřiva, K.: *Lidský vztah jako součást profese*. Praha: Portál, 2000, s. 14-38; 74-92; 106-130.
  - Říčan, P., Krejčířová, D.: *Dětská klinická psychologie*. Praha: Grada Publishing, 1997, s. 415-422.

Týden semestru 12.

**Zápočtový test** – rozsah zkoušených témat a forma bude upřesněna vyučujícím v přednáškách.